

DÜŞMAN YARATMAK VE NEFRET SÖYLEMİ BAĞLAMINDA “GONE GIRL” (KAYIP KIZ) FİLMİNİN GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ

Serdar Kuzey YILDIZ
İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
skuzeyyildiz@aydin.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-5891-5682>

<i>Atıf</i>	Yıldız, S. K. (2021). DÜŞMAN YARATMAK VE NEFRET SÖYLEMİ BAĞLAMINDA “GONE GIRL” (KAYIP KIZ) FİLMİNİN GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ, İletişim Çalışmaları Dergisi, 7(2), 323-356.
-------------	--

Geliş tarihi / Received: 04.09.2020

Kabul tarihi / Accepted: 02.12.2020

DOI: 10.17932/IAU.ICD.2015.006/icd_v07i2006

ÖZ

İnsanlık tarihi boyunca iyi ve kötünün temsili biçim değiştirmiş, bu kadim zıtlık beraberinde değişen düşman yaratma biçimlerini getirmiştir. Günümüzde sosyal ağların gelişmiş algoritmalarına çok sayıda nefret söylemi ifadesi takılmaktadır. Düşman yaratma eylemi hayatın pek çok alanında karşımıza çıkmaktadır. Devletler arası diplomasinin dili çoğu zaman düşmanca ve ötekileştirici ifadeleri barındırmaktadır. Düşman yaratma sistematığının özneleri küresel liderlerden prime time kuşağında karşımıza çıkan ekran yüzlerine ve kurgusal karakterlere, hatta sosyal medya fenomenlerine kadar çeşitlilik göstermektedir. Bu çalışma kapsamında, düşman yaratmak ve nefret söylemi bağlamında “*Gone Girl*” (*Kayıp Kız*) filminde sunulan eleştirel bakış açısı incelenmiştir. Çalışmada göstergebilimsel çözümleme yöntemi uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Düşman, Düşman Yaratmak, Nefret Söylemi, Sinema, Göstergebilim.*

SEMIOLOGICAL ANALYSIS OF THE “GONE GIRL” MOVIE IN THE CONTEXT OF INVENTING THE ENEMY AND HATE SPEECH

ABSTRACT

Throughout the history of mankind, the representation of good and evil has changed form, and this ancient contrast brought along the varying forms of inventing enemies. Today, many hate speech statements are detected by advanced algorithms of social networks. The act of inventing the enemy appears in many areas of life. The language of diplomacy between states includes mostly hostilely and alienating statements. The subjects of inventing the enemy systematic range from global leaders to TV personalities and fictional characters that we encounter in the prime time zone and also social media influencers. Within the scope of this study, the critical perspective presented in the movie “*Gone Girl*” was examined in the context of inventing the enemy and hate speech. The semiological analysis method was applied in the study.

Keywords: *Enemy, Inventing The Enemy, Hate Speech, Cinema, Semiology.*

GİRİŞ

Düşman yaratmak ve nefret söylemi, çağımızın belki de en büyük hastalıklarından biri olarak karşımızdadır. Bir yandan teknolojimizi geliştirip daha çağdaş, sorunsuz ve steril toplumlar yaratmaya çalışırken öte yandan global köyümüzde kendimize yeni sınırlar çizerek korunma güdümüze sarılır hâle geldik. Sonunda kapı komşumuzu bile düşman ilan ettik. Paranoyaklaşan toplumlar birbirlerinden farklı bahanelerle ayrılmaya başladılar. Irk, din, politika ve hatta cinsel yönelimler bile bu kutuplaşmanın baş nedenlerine dönüşmüştür.

Bizden olmayan, bizim gibi görmeyen, bizim gibi düşünmeyen ve hissetmeyen kim varsa, onları önce öz’den ayırdık, ötekileştirdik. Yetmeyince onlardan birer düşman yarattık. Şimdi hepimiz akıllı telefonlarımızla demokrasi oyunu oynarken, kendimizi var edip selfie’lerimizle aslında bizimle uzaktan yakından alakası olmayan kurmaca ve mizansen hayatlarımız için onay dilenirken kolektif güven duygusunu kaybettik. Farkında olmadan birlikte yaşayamaz hâle geldik.

Kitle iletişim araçlarının yeni medyadan ibaret sayıldığı bu dönemde, Instagram, Twitter, Facebook gibi kanalların büyüme ivmesiyle birlikte dünyada iletişimin yeniden boyutlanmasını heyecanla takip ettik. Tüm bunların bir parçası olmayı bireyler olarak biz istedik ve seçtik. Fakat baş döndürücü teknolojik gelişmelerin etkisinde toplumsal huzurda ve birliktelik duygusunda birleşmeyi unuttuk.

Medya için her an yeni hikâyeler gerekmektedir. Her travmanın altında reyting var demektir. Bugüne dek çeşitli insan hikâyelerinden beslenen, trajediden, ötekileştirmeden ve kutuplaşmadan kazanç elde eden geleneksel medya; günümüzde varlığını yeni medyaya bırakmış ve artık kişisel verilerden de beslenir duruma gelmiştir. Bu içinden çıkılmaz gibi görünen iletişim bilinmezliğinde gördüğümüz her yeni markaya ve ürüne tropikal bir ada huzuruyla baktık ve onlara sığındık. Dünya gelişmeye devam ederken savaşlar, anlaşmazlıklar, kitlesel hoşgörüsüzlükler ve ötekileştirmeler de hız kesmeden sürmüştür ve medya düşman yaratmaya devam etmiştir. Hatta yeni doğan iletişim kanallarıyla, bilginin anlık akışının da desteğiyle, bugünün kurbanları, yarının düşmanları ilan edilir hâle gelmiştir.

Bu çalışma, düşman kavramı üzerine eğildikten sonra düşman yaratmanın medyadaki tasviri ve temsili üzerinde durmaktadır. Kavramsal tartışmalardan sonra yer alan çalışmanın son bölümünde ise oldukça iyi bir gişe hasılatı yakalayan “*Gone Girl*” (*Kayıp Kız*) filmi, teorik girişi destekleme ve geliştirme adına göstergebilimsel açıdan çözümlenmiştir ve konuya örnek teşkil etmiştir.

Medya ve Düşman Kavramının Evrimi

Bu bölümde öncelikle medya ve düşman kavramının evriminden bahsedilmektedir. Öteki, öz ve düşman gibi kavramlar temellendirilip açıklandıktan sonra düşman yaratmak üzerine çeşitli görüşler incelenmiştir.

“*Düşman*” kelimesi Türk Dil Kurumuna ait Genel Türkçe Sözlük’te “*Birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse, yağı, hasım, antagonist, dost karşıtı*” olarak tanımlanmıştır. Kelimeye dair ikinci bir tanım da “*Birbirleriyle savaşan devletler ve bu devletlerin asker, sivil bütün uyrukları*” ifadeleriyle getirilmektedir. Aynı şekilde “*Aralarında birbirleriyle çatışmaya varacak ölçüde anlaşmazlık olan taraflar*” ifadesi de düşman sözcüğüne işaret etmektedir. İlgili kaynakta, bu kelimeye dair son çarpıcı tanım ise “*Bir şeyin yaşamasına, barınmasına engel olan (güç, tutum vb.)*” olarak sunulmaktadır.

İletişim olgusu, literatür boyunca pek çok tartışmaya gebe kalmıştır. Dahası bu tartışmalar değişen mecralar ve medyalar aracılığıyla sürekli olarak güncellenmektedir. Değişen dünya düzeni, cinsiyet rollerinin iç içe geçmesi ve cinsiyetsizleşme, tüketim kültürünün bilinç dışı boyutta kemikleşmesi, subjektif toplumsal değer yargılarından homojen-küresel kabul görürlüğe ve global kimliksizliğe uzanan yolda pek çok “*iletişim günahı*” işlenmiştir; bunun yanında pek çok bilinçsiz iletişim kazası yaşanmıştır. Yeni medyanın doğuşu ile yükselişi arasında dramatik uzunlukta bir zaman dilimi bulunmamaktadır. Teknolojinin

sunduğu “oyuncaklarla” güne başlıyor ve her gün yeniden tüketiyoruz. Böylesine bir değişimin ve devinimin ardından doğan bireycilik ve egosantrizm iletişimin boyutlarını bükmekte ve onu tanınmaz bir hâle getirmektedir. Tüketmeye odaklı küresel bir kimliğin temsilcisi olarak birey, daha fazla kabuğuna çekilmektedir ve paranoyaklaşmaktadır. Modern zamanların en moda kelimelerinden biri olan “düşman” sözcüğü, kendimize atfettiğimiz pek çok sıfatı yerle bir etmeye çalışmaktadır. O, günümüz modern bireyinin en temel korkularından biri hâline gelmiştir.

Medyanın farklı boyut ve düzlemde hayat bulan yeni kolları, kitle iletişimini kökten sarsmıştır. Evrilerek yeni suretlere bürünen medya, karşısında bu akıma direnebilecek bir kişi bile bırakmamış ve yepyeni düşmanlar yaratmıştır. Nefret söyleminin ulaştığı boyutlar genişlemiştir ve yayılmasında kullanılan araçlar çeşitlilik kazanmıştır. Kısacası medya değiştikçe düşman ilan etme, hedef gösterme araçları da değişmiştir. Yöntem ve metotlar da farklılaşmıştır ve çeşitlenmiştir. Sosyal medya, vatandaş gazeteciliği ve internet haberciliği tarafından yaratılan yeni mesaj kutularında hakaretler, nefret ifadeleri biriktikçe birikmiştir. Akıllı telefonların istilasıyla bireyci söylem had safhaya ulaşmıştır. Başlangıçta bireylerin kendilerini kısa, renkli ve eğlenceli biçimde ifade etmenin yeni biçimi olarak doğan “selfie” (özçekim) kavramı bile zaman içerisinde politik manalar kazanarak düşman yaratan, hedef gösteren cümlelerle birleşmiştir.

Medya bu kadar hızlı, mobil ve kolay ulaşılabilir oldukça, muhtelif güç odaklarının çıkarları gereği hedef tahtasına konulan kesimler sistematik biçimde tekrarlanır olmuştur. Hedef hâline gelen kesimin adı bazen Ermeni, bazen kadın, bazen eşcinsel, bazen laik olmuştur. Yine bu süreçte, televizyon programlarına konuk olarak davet edilen isimler, sermaye sahiplerinin ve büyük hissedarların isteği gereği düşman yaratma eyleminde tüm enstrümanları ustaca kullanarak toplumları kin ve nefrete sürüklemişlerdir ve çeşitli alanlarda çözümler, ayrışmalar yaratmayı başarmışlardır.

Kötücül zihinlerin kullanımında, kitle iletişim araçlarından âdeta “kimlik imha silahlarına” dönüştürülen yeni medya organları; bireylerde ve toplumlarda onarılması zor yıkımlar yaratmıştır. Dünyadaki pek çok örnekte görüldüğü üzere, çoğu zaman devlet ve iktidar eliyle beslenen bu “canavar” büyüdükçe büyümüştür ve kutuplaşmanın sınırlarını genişletmiştir. Artık “bize” uymayan, genel içinde aykırı görünen, kendine has kalan ne varsa aşağılanıyor, küçük düşürülüyor, itibarsızlaştırılıyor, karalanıyor, dışlanıyor ve hedef gösterilerek kimi zaman cinayetlere kurban veriliyordu.

Öteki ve Öz

Harle “öteki” kavramını “Biz’den temelde farklı olan” olarak ifade etmiştir (2000: 10). Harle’in bakış açısıyla “öteki’nin” tanımlanması ancak “biz’e” bağlıdır. Benzer bir bakışla “öz” kavramının anlaşılma ölçütü “öteki”dir”. Çünkü birey kendi varlığını ve propagandasını yaptığı kimliğini özünde onaylayabilmek ve var edebilmek için bir karşı cepheye, öteki fikrine ihtiyaç duymaktadır. Cümleye “ben” diyerek başlayabilmenin tek yolu bir “öteki” özünden geçmektedir. Harle (2000), bu iki kavram arasındaki ilişkiyi somutlaştırmak için durumu küçük ve büyük arasındaki ilişkiyle açıklamaktadır. Buna göre büyük olmadan küçüklüğün ne demek olduğunu kavrayamayız. Dolayısıyla kendi “öz’ümüze” dair bir fikir sahibi olabilmek için “öteki’nin” varlığı elzemdir.

Kayda değer başka bir açıklama da Creppell (2005) tarafından ortaya atılmıştır. Creppell, insanların kendilerini kıyaslayabilecekleri başka bir kişi olmadan herhangi bir öz sınır veya farklılık hissine varılamayacağını savunmaktadır. Creppell, kişiliğin “ayrıcılık” ve “ilişkisellik” olmak üzere iki katmanı olduğunu anlatmaktadır (2005: 7). Buna göre, ayrıcalıklılık “öz’ü” sınırlandırmaktadır. Ondan farklı olanın anlaşılması, kişinin ne olmadığını anlamasıdır. İlişkisellik ise kimliğin, neden bir şekilde değil de bu şekilde olduğunu anlamasıdır. Dolayısıyla, “kimlik” ve “öz”, “öteki” üzerinden kavranabilmektedir.

Ayrıca, öteki ve düşman arasında bir eşitlik ilişkisi kurulamaz. Farklı ve sıra dışı olanın kesin surette düşman olması gibi mantıksal bir çıkarım yapmak şart değildir. Çünkü öteki ile düşman eşit kavramlar değildir. Fakat, öteki olmak düşman olmak için kâfi olmasa da gerekli bir şart olarak görünmektedir. Son tahlilde, her düşman ötekidir. Ancak her öteki düşman değildir. Bu noktada, yine birkaç söz öncesinde değindiğimiz isimlerin açıklamaları bize ışık tutacaktır. Harle (2000), “öteki” kişiliğimizin tanımı için, “düşman” ise yaşamdaki tüm diğer kötülükler için suçlanabilecek birinin olması için var edilir. “Düşman” kötüyü temsil eder, “biz” ise iyiyi.

Creppell (2005), düşmanı varlığımızın ya da en önemli gayelerimizin karşısına çıkan kaynak olarak kavramlaştırır. Her öteki, bu kaynağın yerini tutmasa bile bu kaynak mutlaka bir öteki olmalıdır.

Düşman Yaratmak

Konuya önce Harle tarafından ortaya atılan görüş perspektifinden bakalım. “Düşmanı” düşman yapan onun farklı biri olmasından ziyade ona düşman atfında bulunan bireyin kendi çıkarımı ise, bu noktada gözümüzü düşman olarak sıfatlanan varlıktan öteye çevirmeliyiz. Dolayısıyla, o varlığı zihinlerde düşmanlaştıran fikrin daha önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Harle düşmanlaştırma konusunda

psikolojik ve sosyolojik olmak üzere iki boyutlu bir sınıflandırma üretmiştir (2000: 14). Ona göre, psikolojik olarak “düşmanı”, kendi içimizde barınan kötülük anlayışımızı bir “öteki’ye” yükleyip bu kötülüğü somutlaştırma yoluyla yaratırız. Fakat burada toplumsal kodlar belirleyicidir ve tüm bu anlayış bu kodlar üzerinden vücut bulmaktadır.

Harle, psikolojik olarak düşman yaratma sürecinin işleyişini şöyle anlatmaktadır. Önce kendimizi bilinçsizce günah keçisi olarak kabul ettiğimiz ve bizden temelde farklı olan varlığın yerine koyarız. Anlayacağımız üzere, bu noktada “öteki”, temel koşul olarak öne çıkmaktadır. Bir sonraki aşamada, ötekinin dünyaya karşı tutumunu ve duygularını anlamaya çalışırız. Bu bir tür özdeşleşme sürecidir. Bu yerine koyma süreci olarak da açıklanabilen, kendimizde dışarıdan, yani ötekinin gözünden bakma sürecine “refleksif empati” adı verilmektedir. “Öteki’yi” bir düşman hâline getirirken önemli olan, kendi öz kötülüğümüzü “öteki’ye” atfederek bunu nesnelleştirmektir. Dolayısıyla her şey somutlaştırılmıştır. Düşmanlaştırma yoluyla ayırttığımız, aslında kendi sahip olduğumuz kötülük anlayışımızdır. Bu kötülük anlayışı introspektif, yani kendi içimize dönük bir bakış ile mümkündür.

Ünlü İtalyan göstergebilimci ve eleştirmen Umberto Eco (2014: 34) ise düşman imgesine dair görüşlerini şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Düşman figürü uygarlığa özgü süreçlerle bile ortadan kaldırılamamıştır. Bu ihtiyaç en uysal ve barış yanlısı insanın bile özünde vardır. Ama böyle durumlarda düşman imgesi insani bir nesneden bizi bir şekilde tehdit eden ve mağlup edilmesi gereken doğal veya toplumsal bir güce aktarılır; bu, kapitalizmin insanları sömürmesi, çevre kirlenmesi veya Üçüncü Dünya’da açlık olabilir. Ama, Brecht’in de dediği gibi, böyle durumlar “erdemli” ise de, adaletsizliğe hissedilen nefret yine de insanın yüzünü korkunç hale getirir.”

Crappell (2005) ise düşman fikrini bir tehdit, karşıtlık, şiddeti çağrıştıran bir fikir, norm, kişilik algılarının bütünü olarak görmektedir. Crappell (2005)’a göre, düşman fikri vahşet ve cesaretle harmanlanmış dinsel inançlar, ulusal mitler ve normlarla şekillenmektedir. Bir başka deyişle düşman, bu mitler ve normların karşısında durduğu sürece düşmandır. Bu durum da düşmanı yok etme ve bu uğurda can verme arzusunu görkemli ve cazibeli hâle getirir.

Bu noktada Keen (1986) tarafından sarf edilen cümleler oldukça çarpıcıdır:

“Önce düşmanı yaratırız. Silahtan önce düşmanın görüntüsü vardır. Önce birilerinin ölümünü hayal eder, sonra da onları gerçekten öldürmek için savaş baltalarını veya balistik füzeleri icat ederiz.”

Düşmanlaştırma süreci, kendi içimizdeki kötüyü düşmana atfederek içteki kötülüğün nesnelleştirilmesiyle başlar ve “ayrıştırma” sonucunu doğurur. Keen (1986)’e göre bu süreç, paranoyanın altında yatan süreçtir. Bu fikre göre, paranoyak kişilik önce içindeki iyiyi ve kötüyü ayırır. Kötüyü düşmana atfederek ayrıştırma sürecini gerçekleştirir ve bu durum kişide kendi yarattığı düşmandan sakınma duygusunu körükler. Keen (1986)’e göre, kişi kendisinde hoşnut olmadığı ve görmek istemediği tüm özellikleri düşmanına yükler ve böylece iç hesaplaşmasını dindirir. Keen, bu konuyu örneklemek için Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında yaşanan Soğuk Savaş yıllarını anımsatmaktadır.

Keen (1986), bu paranoyak ruh hâlinin algıda seçicilik ve seçici hafıza ile güçlendirildiğini dillendirir. Buradan yola çıkarak, biz, düşman olarak adlandırdığımız her kaynağın bizim kötülüğümüz için çalıştığına ikna olabiliriz.

Eco (2014: 35), atalarımızdan aktarıldığına inandığı düşmanlaştırma eylemine dair etik sorunsala da değinmiştir:

“Bu durumda etik, atalarımızdan kalma düşmana sahip olma ihtiyacımız karşısında aciz midir? Bence etiğe olan ihtiyaç, herhangi bir düşmanımız yokmuş gibi davrandığımız zaman değil, onları anlamaya ve kendimizi onların yerine koymaya çalıştığımız zaman ortaya çıkar. Aiskhylos Perslere nefret beslemez çünkü trajedilerini onların arasında ve onların bakış açısıyla yaşar. Sesar Galyalıları büyük saygı duyar, olsa olsa teslim oldukları zaman biraz fazla sızlandıklarını söyler, Tacitus da Germenlere hayranlık besler, ten renklerini beğenir ve sadece pisliklerinden ve sıcaklarda susuzluğa dayanamadıkları için zahmetli işler konusunda gösterdikleri isteksizlikten şikâyet etmekle yetinir. Ötekini anlamaya çalışmak, farklılığını inkâr etmeden veya görmezden gelmeden, klişesini yok etmek demektir.”

Rieber ve Kelly (1991) ise ötekileştirmenin bir yolunu “ayrıştırma” olarak ifade etmektedirler. Burada sözü geçen ayrıştırma terimini, kendi sistemimiz ile bütünleştirmek veya kendimizle özdeşleştirmek istemediğimiz yapıların

dışsallaştırılması olarak açıklayabiliriz. Onlara göre, düşmanın toplumun tamamında düşman olarak algılanabilmesi için iki temel süreç söz konusudur. Bunlardan ilki, kültürel iletişim araçları yoluyla gerçekleşmektedir. İkinci süreç ise başka bir toplumun bizim toplumumuzu doğrudan düşman olarak görmesine verilen tepkiyle oluşur.

Bu iki temel süreci yakından keşfetmek için bazı açıklamalar getirmek sağlıklı olacaktır. Kültürel iletişim araçları, bir toplumun kültürel unsurlarının bireyden bireye aktarılmasını sağlayan sosyalleşme araçlarıdır. Bu aktarım, aile, okul, arkadaşlar, medya yoluyla sağlanır. Keen (1986), düşmanı düşman yapanın toplu paranoya olduğundan bahsetmektedir. Yani, kişisel düzeyde algılanan düşmanlığın toplumun diğer üyeleri tarafından da algılanıyor olması gerekmektedir ve üzerinde anlaşılabilir bir paranoya söz konusudur. Keen, bu toplu paranoyanın, düşmanın bizim varlığımız açısından bir tehdit oluşturduğu varsayımından kaynaklandığını savunur.

Rieber ve Kelly (1991), kötü olanın düşman olarak tanımlanması için düşmanın toplum açısından hem tehditkâr hem de amansız olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bahsi geçen tehditkârlık, düşmanın toplumun varlığına açık bir tehdit olarak görünmesidir. Amansız olmayı ise bireyin ait olduğu toplumda kabul edilen değerlerin düşman tarafından hiç sayılması olarak tanımlarlar.

Medyada Düşmanın Tasviri ve Temsili

Bu bölümde medyada düşmanın tasvir ve temsil edilmesini açıklamaya çalışırken Keen (1986) tarafından yapılan zengin sınıflandırma temel alınmıştır. İlerleyen bölümlerde bir sinema filmi örneği üzerinden düşman yaratmak olgusu inceleneceği için Keen'in görsel medyadan çıkarılmış sınıflandırılması, sinema örneği ile oldukça bağdaşmaktadır. Bu nedenle Keen'in sınıflandırması bu çalışmaya ışık tutacak bir referans olarak kabul edilmiştir.

Keen, düşmanın kitle iletişim araçlarıyla tasvirinde, temsilinde ve kitlelere iletiliminde düşmanla özdeşleştirilebilecek on üç nitelikten söz etmektedir: Yabancı olarak düşman, saldırgan düşman, meçhul düşman, din düşmanı, barbar düşman, açgözlü düşman, suçlu olarak düşman, işkenceci düşman, tecavüzcü düşman, canavar düşman, ölüm olarak düşman, saygıdeğer düşman, soyutlaştırılmış düşman. Bu sınıflandırma, tartışma konusunun etraflıca anlaşılabilirliği adına yol gösterici olacaktır.

Yabancı Olarak Düşman

Kitle iletişim araçlarında yabancı olarak gösterilen düşman, bir insandır. Ancak “biz'den” farklı fiziksel özelliklere sahiptir. Örneğin, biz etnik olarak düşmandan

daha açık renkli bir saça sahipsek, düşman genelde koyu renkli saçlı, sert ve keskin bir yüz ifadesiyle yansıtılır.

Saldırgan Düşman

Keen'e göre saldırgan düşman, yabancı düşman olarak kabul edilmesinin altında yatan mantıkla doğrudan alakalıdır. Yabancı olarak sunulan saldırganlık da barındırıyorsa, bu güçten korkmak ve onu düşman olarak ilan etmek çok daha kolay olur.

Keen (1986), bunu şöyle özetlemektedir:

“Biz masumuz, onlar suçlu. Biz gerçeği söyleriz-bilgi veririz, onlar yalan söyler, propaganda yapar. Biz kendimizi koruruz, onlar saldırgandır. Bizim savunma bakanlığımız vardır, onların savaş bakanlığı. Bizim silahlarımız caydırma amaçlıdır, onlarınki saldırı.”

Keen, bu ruh hâlini “kendisini yetersiz hissettiğinden dolayı güç takıntılı bir pasif agresiflik” olarak açıklamaktadır. Buna en tipik örnek yine Soğuk Savaş olacaktır. ABD ve SSCB, her koşulda birbirlerini tehdit olarak açıkça yaftalamış ve silahlanma yarışını tetikleyen hep karşı taraf olduğunu ifade etmişlerdir.

Meçhul Düşman

Keen'e göre meçhul düşman, insansı özellikleri kaybettirilmiş olan düşmandır. Düşmanlar öldükleri zaman rahatsız olmayacağımız şekilde hayal edebileceğimiz bir karakterde resmedilmektedir. Keen (1986), insanların doğası gereği, bir kişinin eğer karşısındakini kendisi gibi bir insan olarak ayırt edebilirse öldürme eylemini gerçekleştiremeyeceğini söyler.

Keen, meçhul düşmanı daha da somutlaştırmak için yine Soğuk Savaş döneminden bir örnek verir. Amerikan ordusu tarafından hazırlanan bir propaganda posterinden bahsetmektedir: “John Citizen (ABD) – Ivan Tovarich (SSCB)”. ABD vatandaşının hakları vardır, komünistin hakları yoktur. Haklarımızı korumalıyız, yoksa onları kaybederiz. Amerikan askeri bir vatandaşdır, komünist asker ise insan değil bir silahtır. Demir Perde bir hapishane duvarıdır.

Din Düşmanı Olarak Düşman

Keen'e göre din düşmanı olarak düşman, bir toplumun dini inanışının karşısında duran ve Tanrı'ya karşı gelme cüretini gösteren düşmandır. Keen aynı zamanda bu düşmana karşı verilen savaşı “uygulamalı teoloji” olarak adlandırmıştır. Buna göre, düşman sadece insan değildir. Şeytanın ve karanlık güçlerin emirlerini uygulayan aracıdır. Tanrı, sosyal düzenimizi, hayat biçimimizi, değerlerimizi ve

yaşam alanımızı kutsamıştır. Böylece bize karşı duran aslında Tanrı'nın buyruğuna karşı gelmiş demektir. Yani düşmanla savaşmak Tanrı adına savaşmakla aynı şeydir. Dolayısıyla bizim mücadelemiz kutsaldır ve adil olandır.

Birinci Dünya Savaşı döneminde Kayzer, İkinci Dünya Savaşı'nda Hitler şeytan olarak resmedilmiştir. Daha güncel ve sarsıcı bir örnek 11 Eylül saldırılarından gelecektir. Malum terör eylemleri sonrasında dönemin ABD Başkanı George W. Bush, düşmanlarını “*Şer Ekseni*” adı altında betimlemiştir. Bu açıklamanın peşinden Irak ve Afganistan'daki işgaller başlatılmıştır.

Barbar Düşman

Barbar düşman, en basit anlamıyla medeniyet karşıtı olarak resmedilen düşmandır. Keen'in anlatısına göre bu türden düşmanlar genellikle fiziksel olarak devleştirilirler. Onlar şehirleri yakıp yıkan vahşi canavarlardır. Antik Yunan'da diğer tüm topluluklar barbar kabul edilirdi. Aynı biçimde Romalılar, Germen toplulukları barbar olarak yaftalamışlardır.

Corcoran (1983), Time, U.S. News, Newsweek ve World Report dergilerinde Sovyetler Birliği üzerine çıkan makale ve haberler üzerinde bir inceleme yapmıştır. Buna göre, bu yayınlarda Sovyetlere ilişkin ifadeler dikkat çekicidir. Bu haberlerde Sovyetler sık sık vahşi, aptal, maceracı, despot ve barbar olarak nitelendirilmiştir. Yine bu yayınlardaki haberlerde ve yorumlarda Sovyet Rusyası'nın kullandığı taktikler de sıklıkla agresif, barbarca, hayvanca ve canice olarak adlandırılmıştır.

Açgözlü Düşman

Keen'in (1986) sınıflandırmasına göre açgözlü düşman, sınırsız isteklere ve doyumsuz bir iştaha sahip olan düşmandır. Düşman herhangi bir biçimde sınırlarını bilmemektedir ve hep daha fazlasını isteyecektir. Ve düşman hep bir imparatorluk kurma amacındaymış gibi sunulur.

Keen buna örnek olarak Soğuk Savaş döneminde Amerikalıların Sovyetlere, Sovyetlerin de Amerikalılara olan bakışını anlatır. Sovyet rejiminin güttüğü Marksist bakışta özel mülk hırsızlık anlamını taşır ve tüm kötülüklerin kökeninde para vardır. Sovyetler, Amerikalıları para içinde yüzen kapitalistler olarak göstermiştir.

Suçlu Olarak Düşman

Suçlu olarak düşman, anarşist, terörist ve kanun karşıtı olarak lanse edilen düşmandır. Bu türde genellikle bir ülkenin lideri veya siyasi güç odağı suçlu olarak yansıtılır. Bu türden bir anlayış, etkin bir siyasi yapısı veya uluslararası

hükümetin olmadığı durumlarda bir ülkenin başka bir ülkeye karşı güç kullanmasını kamuoyu gözünde meşru kılmak amacıyla kullanılır.

Günümüz dünyasında yeni düşmanı tanımlamak için sıklıkla “*terörizm*” kelimesinin kullanıldığını görürüz. Teröristlerin de amaç ve yöntemleri gayrimeşru olan silahlı ve tehlikeli bir grubun militanlarıdır. ABD, 11 Eylül saldırıları sonrasında kitle imha silahları yalanıyla Irak’ı işgal etmiş, Afganistan’da kan dökmüştür. Daha sonra resmi ağızlarca da bunun bir yalan olduğu söylenmiş olsa da dönemin Bush yönetimi işgalleri dünyanın gözünde meşrulaştırmak için hemen her basın açıklamasında ve röportajda “*teröre karşı savaş*” ifadesini bilerek ve sıklıkla kullanmıştır.

İşkenceci Düşman

Bu türde düşman toplu işkence ve sadistçe eylemler yapıyor gibi gösterilir. Bu durum, doğrudan düşmanın barbarlığıyla ilintilendirilir. Bu türden bir düşman gösteriminde medyada sıklıkla katledilmiş sivillerin, acımasızca öldürülmüş bebeklerin, ağır ve insanlık dışı işkenceye maruz bırakılmış esirlerin görüntüleri yayınlanır. Körfez Savaşı öncesi, Saddam rejimine ve topraklarına yapılacak müdahalede bu türden bir düşman yaratma stratejisi uygulanmıştır.

Tecavüzcü Düşman

Keen’e (1986) göre bu gösterime giren düşman, kadınları cinsel meta ve savaş ganimeti olarak görmektedir. Yine Keen’in görüşlerine göre, bu anlayışta düşman her zaman bizim kadınlarımıza tecavüz etmek ister, ırkı bozar ve analığı yok eder. Ayrıca, tecavüzcü düşman, bizim masum ve güzel kadınlarımıza karşı bitmek tükenmek bilmeyen bir şehvet besler ve ilk fırsatta bu arzusunu tatmin edecektir.

Bu söylemde kadının edilgen bir obje olarak yer aldığını görürüz. Kadın, erkeği tarafından korunmadığı sürece düşmanın taciz ve tecavüzüne maruz kalacaktır. Kadınların eş veya anne rolünde gösterilmesi ancak erkeklere göre konumlandırılmasına bağlıdır.

Canavar Düşman

Keen’e (1986) göre bu gösterimde düşman, insanlıkla ilgisi bulunmayan, fare, yılan veya vampir gibi hayvan ve yaratıklarla özdeşleştirilmiştir. Bu anlayışta düşmanın insanlıkla uzaktan yakından alakası kalmamış, tamamen insanlıktan çıkmıştır. Ve bu düşmanın toptan yok edilmesinde hiçbir mahsur yoktur. Buradaki amaç, düşmanın öldürülmesinden sonra insan olmasından doğabilecek suçluluk duygusundan kurtulma isteğidir.

Bu anlayışta düşman zaman zaman ölümcül hastalıklara da benzetilerek

sunulur. Örnek vermek gerekirse, veremin hâlâ çok yaygın bir hastalık olduğu Birinci Dünya Savaşı döneminde bir Fransız posterinde Almanlar verem olarak resmedilmiştir.

Ölüm Olarak Düşman

Keen'e (1986) göre bu gösterimde düşman, doğrudan doğruya ölümle özdeşleştirilmiştir. Düşmanın bizimle olan ilişkisi salt varlığımız ve yokluğumuzla açıklanır. Çünkü bu gösterimdeki düşman, bizim mutlak surette yok olmamızı isteyen bir varlık olarak kabul edilir. Bu gösterimde düşmanın iskelet biçiminde ya da Azrail'i andıracak suretlerde ortaya çıktığını görürüz. Ölüm, düşmanın sahip olması gereken tehditkâr duruşu ve amansızlığı bünyesinde barındırır. Tehdit artık en üst seviyededir.

Saygıdeğer Düşman

Keen'e (1986) göre bu gösterimde düşman, savaşçılığı ve mertliği ile saygı görmeye hak kazanmıştır. Öldürülmesi de tam da bu sebeple kahramanca bir hareket olarak aktarılır. Saygıdeğer düşman, canavar düşmanın karşıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Düşmanı yüceltmek, savaşanların morali açısından önemlidir. Buna en iyi örnek, Samuraylardır. Düşmanlarına duydukları saygı ile aslında kendilerini yüceltmış olurlar. Keen'e göre, saygıdeğer düşman kavramı, metafizik bir savaş anlayışından kaynaklanmaktadır. İyi ve kötü arasındaki ezeli savaş, gerçekliği oluşturur. Savaşçılar da bu kozmik düzenin ilerlemesinde baş aktörlerdir. Savaşı kimin kazandığının bir önemi yoktur. Sonuçta kutsal görev yerine getirilmiş kabul edilir.

Soyutlaştırılmış Düşman

Bu gösterimde düşmanın varlığından bile söz edilmez. Soyutlaştırmada empati yoktur. Düşmanla empati kurmamak, onu bizden biri olarak görmemek, onu yok etmemizi kolaylaştırır. Keen, soyutlaştırmanın bu empatinin önünü kesmek için varılabilecek en uç nokta olduğunu düşünür. Soyutlaştırma ile varlık duvarı tamamen yıkılmaktadır. Keen de bunu düşmana karşı yapılan son hareket olarak adlandırır. Crappell (2005) ise soyutlaştırma sayesinde normalde ahlaksız olarak görülebilecek süreçlerin uygulanabildiğinden söz eder. Düşman tamamen bir fikir hâline gelmiştir. Düşmanla savaşmak için yapılan her şeyde ahlaki kısıtlar ortadan kalkmıştır.

Ayrıca Keen (1986), düşman yaratmada soyutlaştırmaya gittikçe daha sık başvurulmasını modern teknolojik savaş yöntemlerine bağlamaktadır. Bir düğmeyle havalanan ve başka bir coğrafyada sivillerin yaşamına mal olan gelişmiş füzelerle, düşman tamamen soyutlaştırılmıştır. Düşmana saygı duymaktan ya da nefretten söz edilemez. Radar ekranındaki noktaları vurmakla bir hedefi insanların

varlığıyla görmek arasında fark vardır. Medyadaki kelime oyunları bu anlamda dikkat çekicidir. Buna göre, sivillerin ölümü “*tali zarar*”, şehirlerin yıkılması “*karşı değer*”, MX füzeleri “*barışçıl*”, çatışmalar “*temas*” olarak servis edilir.

Düşman Yaratmak Bağlamında “Gone Girl” (Kayıp Kız) Filminin Göstergebilimsel Çözümlemesi

Bu bölümde ünlü yönetmen David Fincher imzasını taşıyan, 2014 yapımı “*Gone Girl*” (*Kayıp Kız*) filminin göstergebilimsel çözümlemesi yapılacak ve bu çözümleme ile medyada düşman yaratma konusu irdelenecektir.

Çalışmanın Yöntemi

Sinema filmlerinin çözümlenmesi farklı yöntemlerle yapılabilmektedir. Söylem analizi, içerik analizi, ideolojik analiz, metinlerarası çözümleme ve göstergebilimsel analiz gibi bazı yöntemler kullanılmaktadır. Bu çalışma kapsamında “*Gone Girl*” (*Kayıp Kız*) filmi bağlamında kitle iletişim araçlarında ve medyada düşman yaratma anlayışlarının eleştirel bir bakışla sunulması amaçlanmıştır. Bu bakışla, anlatı göstergebilimsel yöntem kullanılarak çözümlenmiş ve filmde anlam üretim sürecinin aşamaları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Göstergebilim, Saussure ve Pierce'nin çalışmalarından yola çıkılarak geliştirilmiştir. Önemli olan iletilerin aktarımı değil, anlamların üretimi ve değişimidir (Fiske, 2003: 239). Semiyotik de denilen göstergebilim, dilyetisini gözlemlenecek tek katmanlı bir nesne olarak değil; oluşturulmuş, inşa edilmiş, anlamsal katmanlardan kurulu bir bütün olarak ele almaktadır (Rıfat, 2009: 15).

Dilbilim, bazen veriler sunduğu, bazen de verilerinden yararlandığı başka bilimlerle çok sıkı ilişki kurar. Dilbilimi onlardan ayıran sınırlar her zaman açık seçik değildir. (...) Çünkü bu bilimlerde dilin yalnızca belge değeri vardır. (Saussure, 2001: 35).

Fatma Erkman'a göre göstergebilim, insanın gösterge oluşturma, göstergelerle dizge kurma ve bunlar aracılığıyla iletişim sağlama mekanizmasını araştıran bilimdir. Birey bu eylemi gerçekleştirirken bunu araştırdığı ilk örnek dizge alanı dil olmuştur. Bu göstergelerin oluşması, insanın çevresindeki şeyleri birbirinden ayırıp, sınıflayıp onlara bir ad vermesi süreciyle gerçekleşmiştir. (Erkman, 1987: 22). Erkman, ad takılan şeyleri yalnız nesnelere düşünmemek gerektiğini savunur. Ona göre davranışlara, eylemlere de ad verilmiştir. Bunun yanı sıra, bağlantı türlerini soyutlayıp adlandıran sözcükleri de göz önünde tutmak gereklidir. Dolayısıyla, Erkman'ın ortaya koyduğu görüş ışığında öğrendiğimiz her sözcükle, aynı zamanda toplumun yaptığı bir sınıflandırmayı, genellemeyi ve soyutlamayı da doğrudan öğrenmiş oluruz.

Göstergebilim anlatısından bahsederken Nüket Güz’ün anlam dizisinin serüvenine açıklık getiren şu ifadeleri oldukça önem taşımaktadır: İletişim en temel ve yalın biçimiyle, bir kişinin (göndericinin/vericinin), anlamı üzerinde toplumsal olarak anlaşmaya varılmış bir dil göstergesinden (sözcük, davranış, nesne, vb.) yararlanarak, bir başka kişide belirli bir anlam dizisi yaratmaya karar verdiği zaman gerçekleşmektedir. (Güz, 1998: 125).

Anlatının içerik düzlemindeki biçimi, söylemsel düzey, anlatsal düzey ve mantıksal (anlamsal) düzey olmak üzere üç değişik düzeyde çözümlenmektedir. (Rıfat, 2007: 35) Bu sıralama yüzeyden derine doğru yapılmıştır. Birinci düzey olan söylemsel düzeyde, kişiler, kişilerin rolleri ve olay örgüsünün zaman ve uzamı ortaya konur. Devamında sahneler arası geçişler tespit edilir. Bu çözümlemenin üçüncü aşaması, kesitlerin birbirini bütünleyen benzerler ile birbirinden ayrılması gereken zıtlıkların belirlenmesi yoluyla tamamlanır.

Göstergebilimsel çözümlemenin ikinci aşaması olan anlatı çözümlemesinde, bir anlatının oluşması en azından bir başlangıç durumu ile bir sonuç durumunun ve bu iki durum arasındaki temel dönüşümü gerçekleştirecek bir dönüştürücü öznenin varlığına bağlıdır (Rıfat, 2007: 41)

Dizim, anlatıda birbirini takip eden bir zincir biçiminde gerçekleşmektedir. Anlam, ancak bir eklemeden doğabilir, bir başka deyişle “gösteren” yüzeyle “gösterilen” yığının eş zamanlı bölümlenişinin ürünü olabilir (Barthes, 2009: 65).

Pierre Guiraud, göstergeyi bir uyarıcı olarak nitelemiştir. Yani duyuşsal bir tözdür. Uyandırdığı belleksel imge kafamızda başka bir uyarıcının imgesine bağlanır. Guiraud, göstergenin işlevini de bir iletişim doğrultusunda bu ikinci imgeyi canlandırmak olarak ifade etmiştir. (Guiraud, 1990: 39).

Göstergebilimsel çözümlemenin üçüncü ve son aşaması olan mantıksal (anlamsal) düzey, derinde yatan anlamın ortaya çıkarılmasını hedeflemektedir.

Bu çalışma kapsamında göstergebilimsel çözümleme aşamalarından dizimsel ve dizisel çözümleme yöntemleri “*Gone Girl*” (*Kayıp Kız*) filmine uygulanmıştır.

Filmin Künyesi

2014 yılı ABD yapımı olan “*Gone Girl*” (*Kayıp Kız*) filmi, usta yönetmen David Fincher’ın imzasını taşımaktadır. Filmin başrollerini Ben Affleck, Rosamund Pike, Neil Patrick Harris gibi oyuncular paylaşmaktadır. Tyler Perry, Carrie

Coon gibi isimler de yardımcı karakterlere hayat vermişlerdir. (URL-1) Gillian Flynn’ın aynı adı taşıyan 2012 tarihli romanından beyazperdeye aktarılan yapım, bir gerilim filmidir. 149 dakikalık film, 369,3 milyon dolar gişe hasılatı elde etmiştir.

Orta Batı Amerika Birleşik Devletleri’nde geçen hikâyede, karısı gizemli bir şekilde ortadan kaybolan bir adam, kısa sürede şüpheleri üzerine çekmektedir. Filmde medya manipülasyonu, sahtekârlık, ekonominin evlilik üzerine etkileri ve insanların birbirlerini algılayışları üzerinden düşman yaratma kavramı ele alınmaktadır.

Film, 26 Eylül 2014’de 52. New York Film Festivali’nin açılış gecesinde dünya prömiyerini yapmıştır, 3 Ekim’de ABD’de sinemalarda gösterime girmiştir. Film, Pike ile Drama Dalında En İyi Kadın Oyuncu ve Fincher ile En İyi Yönetmen dalları da dahil olmak üzere dört Altın Küre Ödülü adaylığı kazanmıştır. (URL-2)

Filmin Öyküsü

Amerika’nın Missouri eyaletinde sıcak bir yaz sabahı, Nick ve Amy evliliklerinin beşinci yıl dönümünü kutlamaya hazırlanmaktadırlar. Fakat o gün Amy aniden ortadan kaybolur. Geri dönmeyince, polisin gözünde kocası Nick tüm şüpheleri üzerine çeker. Nick’in ise kafası karışmıştır zira Amy’ye ne olduğuna dair hiçbir fikri yoktur ama bir anda kendisini Amy’nin ailesinin hazırladığı bir yardım operasyonu içerisinde bulur. Nick masum olduğu konusunda ısrar etse de üstündeki şüpheleri tamamen yok edemez. Amy’nin hayatta olup olmadığı ise büyük bir muammaya dönüşmüştür. (URL-3)

Dizimsel Çözümleme - Kesitler

Kesit 1 – Giriş

“Eşimi düşündüğümde hep onun kafası gözümün önüne gelir. O güzel kafatasını kırıp beynini ortaya dökerek ondan bazı soruların yanıtlarını almaya çalıştığımı hayal ederim. Her evlilikteki kaçınılmaz sorular: ‘Ne düşünüyorsun?’, ‘Nasıl hissediyorsun?’, ‘Birbirimize ne yaptık?’”

Bu replikler filmin açılış sahnesini oluşturan sözlerdir. Nick’in elleri, Amy’nin saçlarında gezinmektedir. Nick’in iç sesini dinlerken Amy kafasını kaldırır ve donuk bakışlarla Nick’e bakar. Başlangıç için oldukça etkileyici bir mizansendir. Yönetmen hikâyeye girmeden önce zaman kayması yaratır ve filmin finalinde devam eden ve son bulan sahnenin ilk karelerini henüz açılış sekansında bize sunmaktadır. İzleyicide merak duygusu çoktan uyandırılmıştır.

Zaman kayması bu defa günümüzü gösterir. Nick sabahın erken saatlerinde sokaktadır. Etrafta birilerini arar gibidir. Ve sonra soluğu ikiz kız kardeşi Margo ile işlettiği “The Bar” adlı kendi mekânında alır. Margo ile adeta günah çıkaran Nick, yer yer kendisini de hicvederek evliliğini masaya yatırmıştır. Bir şeylerin ters gittiğini ve olayların çığırından çıkacağını daha bu ilk dakikalarda Nick’in ses tonundan anlarız.

Takip eden sahnede bir zaman kayması daha görürüz. Bu defa geçmişe, Nick ve Amy’nin bir partide tanıştıkları ana döneriz. Böylece ikilinin zıtlıklarla dolu hayatlarının nasıl kesiştiğini kanlı canlı izleriz. İkisi de birer yazardır. Dergiler için makaleler kaleme alarak hayatlarını kazanırlar. Fakat Amy çok daha zengindir. Ailesi güçlüdür ve birikimi vardır.

Kesit 2 – Başlangıç

Filmin ikinci kesitinde, hikâyenin artık yavaş yavaş akmaya başladığını görürüz. İlk kesitte karakterlerle ilgili kısa bir arka plan bilgisi sunulduktan sonra heyecanın dozu ikinci kesitle yükselmeye başlar. Seyirci açısından bu andan itibaren her şey ilginç bir hâl almaya başlar.

Nick, The Bar’dan dönmüştür. Eve döndüğünde sokak kapısını açık bulur. Kedileri de dışarıdadır. İçeri girer ve Amy’ye seslenir. Fakat cevap gelmez. Salona baktığında sehpanın kırık bir hâlde ortada yattığını görür. Her yer cam kırığıdır ve Amy’den hiçbir iz yoktur.

Rick polisi aramıştır. Kısa süre sonra dedektif Rhonda Boney ve polis memuru James Gilpin eve gelir. Ve tüm evi gezerek ilk ön araştırmayı yaparlar. Evde kan izleri gibi bazı şüpheli durumlar tespit edilir. Ve baş karakterimiz Amy ile ilgili ilk çarpıcı detayı somutlaştırmış oluruz. Bir fotoğrafa göz atan Dedektif Rhonda, Amy’nin “*Amazing Amy*” adındaki çok satan çocuk kitapları serisine ilham olan kişinin Amy Dunne olduğunu anlar.

Bu kesitte artık film boyunca duyacağımız dış ses, Amy’nin ta kendisi olacaktır ve Amy’nin günlüğünü doldururken kendi hikâyesini seslendirdiğini duyarız.

Ve nihayet ilk sorgulama başlar. Polis merkezine çağırılan Nick, Dedektif Rhonda’nın sorularını cevaplar. Kendisine karısının hobilerinden kan grubuna kadar kişisel pek çok soru sorulur. Fakat Nick hiçbir soruya elle tutulur yanıtlar veremez. Polis işi ciddiye alır ve bir basın toplantısı düzenleyerek Amy’nin kaybolduğunu kamuoyuna duyurmak ister. Nick şaşırmıştır. Ve yine dış ses olarak Amy’yi duyarız. Evlilikten söz ediyordur.

Kesit 3 – Potansiyel Düşman

Amy'nin ailesi tarafından kurulan kriz merkezinde gönüllüler toplanmıştır. Bir yandan hayır işleri yapılmaktadır. Nick mekâna geldiğinde içeride ona meraklı gözlerle bakan kadınları görür. Dedektif Rhonda ve memur James de oradadır. O sırada Nick izin isteyerek bir evsizede bulunmak için sohbetten ayrılır. Ve iki uzman polis kendi aralarında konuşmaya başlar. Bu noktada, yardımcı karakterlerin ağzından sarf edilen cümlelerle yönetmenin Nick üzerindeki ilk düşman yaratma eğilimini hissederiz:

James: Şuna bak. İyilik yapıyor ki herkes onun ne kadar iyi biri olduğunu görsün.

Rhonda: *Onu hiç sevmiyorsun değil mi?*

James: *Sevilecek bir tarafı mı var?*

Tam bu esnada kadının biri Nick'e doğru sessizce yaklaşır. Hiç tanımadığı hâlde Nick'e yemek yapma sözü verir. Nick buna anlam veremez. O sırada Nick'in boş anını yakalayıp onunla bir selfie çekmek ister. Nick başta ne olduğunu anlamaz. Hatta kadının "Gülümse" deyişine tebessüm ederek karşılık verir. Nick durumdan rahatsız olur ve kadından fotoğrafı silmesini ister. Kadın ise sert biçimde onu reddeder. Ve fotoğrafı istediği yerde paylaşabileceğini söyleyerek oradan uzaklaşır.

Filmin bu kesitinde ilk medya eleştirisine tanık oluruz. Sosyal medya hesaplarında "sahte" hayatlarından "aslında belki de hiç yaşanmamış" anları paylaşan milyonlarca insanla aynı gezegende yaşadığımızı ve hatta kimi zaman o insanlardan biri olduğumuzu düşünürsek; bu durum seyirciler açısından gerçek bir yüzleşme anı anlamı taşımaktadır. Burada mahremiyetin ihlalden de söz edilebilir. Fakat asıl odak noktamız, medyanın aslında her an yalan söyleyebileceği trajedisidir. Bu sekans, yaşadığımız bilgi kirliliği çağında gördüklerimizin, duyduklarımızın ve okuduklarımızın aslında farklı gerçeklikleri temsil edebileceğini; medyanın bize her zaman doğruyu servis etmeyebileceğini düşündürmektedir. Bu kesitle birlikte, kitle iletişim araçları ve medya yoluyla nasıl düşman yaratılabileceğine dair kurgusal bir örneğe de tanık oluruz.

Kesit 4 – Halka Nefret Edeceği Bir Düşman Yaratmak

Amy Elliott Dunnen her yerde aranmaktadır. Gönüllüler, köpekler ve fenerler eşliğinde gece boyu arazide karış karış arama yapmaktadırlar. Daha sonra ulusal bir kanalın ekran yüzlerinden olan Ellen Abbott adlı program sunucusu, yayında ekrana getirilen bir fotoğrafa işaret eder. Basın toplantısında Amy'nin kayıp afişi önünde hafifçe gülümseyen Nick'in fotoğrafına bakar ve şöyle der:

Ellen: *Karısı kaybolmuş bir adam böyle pişmiş kelle gibi sırtır mı?*

Bu sekansta günümüz medyasına karşı da bir eleştiri getirilmeye başlamıştır. Ellen’in temsil ettiği karakter, bugün hemen her ulusal kanalda bir kadın programında karşımıza çıkabilecek türden biri. Yargılayıcı, kesin hükümlü ve hatta cüretkâr biçimde aşağılayıcı. Bu sahne için kamuoyunun algısını yönlendirme konusunda medyanın sahip olduğu gücün nasıl da ufak dozlarla ekrandan evlere pompalandığına dair esaslı bir ilk eleştiri diyebiliriz.

İlerleyen dakikalarda Nick’in çizdiği profil, seyircinin gözünde gittikçe güven kaybetmeye başlar. Gizli aşığı Andie, henüz yirmilerinin başında bir genç kızdır. Nick’in evine gelir ve sevişirler. Tam bu esnada dış ses olarak Amy, günlüğünden pasajlar okumaya devam eder. Gittikçe batan evliliğinden bahseder. Çocuk yapmak istediğini fakat Nick’in buna yanaşmadığını söyler. Amy tamamen zavallı hissetmektedir. Tüm bunları Amy’nin anlatımıyla da eşzamanlı dinler ve izleriz. Tartışma sırasında Nick, Amy’yi iter ve incitir. Amy çok korkmaya başlamıştır. Tam da istemediği kadınlara dönüşmüştür. Paranoyak olduğunu anlatır günlükte. Nick’in çok istediği hâlde boşanmayı dile getirmediğini söyler ve bir silahı olsa daha rahat uyuyacağını anlatır seyirciye.

Margo, kardeşi Nick’in yasak aşkını öğrendiğinde evde büyük bir tartışma yaşanır. Nick kendini savunmaya çalışır. Fakat Margo cevap olarak televizyonu açar:

Margo: *Son zamanlarda hiç TV izledin mi? Bütün kanallarda sen varsın.*

(Ekranda Ellen Abbott vardır. Kriz merkezinde yabancı kadınla çekilen selfie’si ekrana gelir.)

Ellen: *Bu meyhanecinin nesi var Allah aşkına? Karısı sırta kadem basmış, o ise başkalarıyla fingirdeşiyor. Hoş bir poz değil mi? Bugün savunma avukatı Tanner Bolt’la konuşacağız. Kendisi eş katillerinin koruyucu azizidir. Tanner Bolt, Nick Dunne’ı savunmayı düşünür müsün?*

Tanner: *Öncelikle Ellen her zamanki gibi bu sıcak karşılama için teşekkürler. Tabii ki Nick Dunne’ı savunurum. Sırf adam ortalıkta hüüngür hüüngür ağlamıyor diye içi parçalanmıyor anlamına gelmez.*

(Ellen söz keserek araya girer.)

Ellen: *Tanner, bir sosyopatı ele veren şey empati kuramamasıdır.*

Tanner: *Ama böyle bir durumda normal davranabilmek için gerçekten sosyopat olmak gerekir. Çünkü bu bir insanın başına gelebilecek en anormal durumdur.*

(Ellen yeniden araya girer ve selfie'yi göstererek bir hâkim edasıyla yargıya varmaya çalışır.)

Ellen: *Tanner, bana bu fotoğraftaki ifadenin normal bir şey olduğunu mu söylemeye çalışıyorsun?*

Tanner: *Aksi kanıtlanana dek insanlar masumdur.*

Yukarıda alıntılanan diyaloglar aslında bize çok tanıdık gelmektedir. Kumandayı elimize alıp televizyon kanalları arasında gezindiğimizde bu türden çok fazla olayla karşılaşmaktayız. Dava süreci devam etmektedir, fakat ortada henüz kesinleşmiş bir suçlu yokken bile medya figürleri özgürce ve amansızca halkın nefret edeceği bir düşman figürü yaratma çabasıdadır. Çünkü halk trajediye bayılmaktadır. Trajediler ve kanlı hikâyeler âdeta reytingin diğer adıdır. Medyanın yalan söyleyen dili, zaman zaman algı yönetimine kadar uzanmaktadır. Halk, aslında bilmediği derin sulara yüzmeye başlar ve artık neyin gerçek neyin kurgusal olduğu birbirine karışmaya başlamıştır. Birkaç sihirli kelimenin bolca tekrar edilmesi ve birkaç kare fotoğrafın defalarca ses ve görüntü efektleriyle ekrana yansıtılmasıyla algı kolayca yöneltilir, gerçeğin sesi kısılır ve doğrunun beli bükülür.

Kesit 5 – İtirafar ve Bükülen Gerçeklik

Nick, Amy'yi arama gecesine katılır ve kürsüye çıkarak kasabadaki kalabalığa seslenir:

Nick: *Kameraların önünde benden beklendiği gibi davranmıyor olabilirim. Beni bu yüzden cezalandıracaklarsa cezalandırınlar. Ama medyadan rica ediyorum, lütfen. Bana saldırabilirsiniz, ama bu kasabanın halkını rahat bırakın. Biriyle dalga geçmek istiyorsanız benimle dalga geçin.*

(Nick'in sözleri alkışlar kesilir. O sırada Noelle Hawthorne adlı kadın kalabalıktan sıyrılır ve bağırır.)

Noelle: *Nick! Karın nerede Nick? Hamile eşine ne yaptın? Bunu söyledin mi? Amy'nin altı haftalık hamile olduğunu söyledin mi?*

Herkes şoke olmuştur ve Nick mikrofondan ayrılarak kürsüden kaçarcasına uzaklaşır. Muhabirler ve kameramanlar Nick’in peşinden koşar ve sorarlar: “Neden kaçıyorsun? Kaçma!” Nick koşarak polis aracına biner.

Daha sonra Amy’nin evde kanı bulunur. İzler silinerek yok edilmeye çalışılmıştır. Fakat olay yeri inceleme ekipleri gerçeği bulur. Medikal raporlara göre de Amy’nin hamile olduğu anlaşılır. Nick olan bitene anlam veremez. Evin ölü canlı yayım araçlarıyla doludur.

Sonunda Amy’nin tuttuğu günlük gizlendiği yerde bulunur. Günlük yakılmak istenmiştir. Dedektif Rhonda her şeyi satır satır okur. Amy bebeğini anlatıyordu, evliliğinin kurtulmasına inanmak istediğini söyler. Hatta Nick tarafından öldürülmekten korktuğunu da.

Fakat gerçek hiç de böyle değildir. Bunu bir sonraki sahnede Amy’yi izlerken yine onun iç sesi yardımıyla anlarız. Arabada gidiyordu ve yan koltukta çentiklerle dolu bir yapılacaklar listesi vardır. Bu, Amy’nin Nick’i hapse göndermek için kurguladığı kusursuz sahte cinayet planının aşama aşama adımlarını gösteren listedir. Ve her şeyi adım adım anlatır:

Amy: Yakında öldüğüm varsayılacak. Teknik olarak kayıp. Yok oldum. Ve benim tembel, yalancı, aldatan, vurdum duymaz kocam, beni öldürmekten hapse girecek. Nick Dunne bende ne şeref bıraktı ne gurur ne umut ne de para. Beni tamamen yok edene kadar sürekli benden aldı. Buna cinayet denir. Ceza suça denk olmalı. İnandırıcı bir cinayet izlenimi vermek disiplin gerektirir.

(Amy bu disiplini nasıl yarattığını anlatır.)

Amy: Mahalleden bir salağı arkadaş edin. Sıkıcı hayatının bütün detaylarını öğren. Ona kocanın çabuk sinirlenen ve şiddet kullanan biri olduğunu anlat. Gizlice parasal sorunlar yarat. Kredi kartlarıyla veya internetteki kumar siteleriyle. Ne yaptığından habersiz kocanın yardımıyla hayat sigortanı arttır. Kaçıp arabanı al. İnternet’ten. Basit ve ucuz olsun. Nakit öde. Kendini öyle bir tanıtt ki, kaybolduğunda arkandan ağlasınlar. Ve Amerikalılar hamile kadınlara bayılır. Sanki bacaklarını açmak çok zor bir şey. Asıl zor olan ne biliyor musunuz? Sahte bir hamilelik.

(Amy’nin yaptığı planın daha da acımasız bir hâl aldığını görürüz.)

Amy: Önce tuvaletin suyunu boşalt. Hamile salağı evine davet et, sonra

da elinden limonatayı eksik etme. Hamile salağın idrarını çal. *Buyrun. Artık hastane kayıtlarına göre hamilesiniz. Her şeyden bihaber kocanın güne başlamasını bekle. Dikkatli bir şekilde suç mahallini düzenle ve birkaç hata yap ki, şüphe uyandırısın. Kanını akıtman lazım. Çok. Hem de bayağı çok. Başından yaralanmış gibi. Bir cinayet işlenmiş gibi. Temizliği dikkatsiz yap, tıpkı kocanın yapacağı gibi. Temizle ve kan akıt. Kan akıt ve temizle. Ve bulmaları için arkada küçük bir şey bırak. Temmuz'da şömine mi yakılır? Ama bu kadarla yetinmek olmaz. Sana bir de günlük lazım. En az 300 gün yazılmış. *Nick ve Amy'nin hikâyesini anlatan bir günlük. Peri masalı gibi geçen ilk günlerden başla. Onlar gerçektir ve hayati önem taşıyor. İnsanlar Nick ve Amy'yi önce bir sevsin. Sonrasını uydurursun. Harcamalar. Hakaretler. Korku. Şiddet tehdidi. Bir de Nick kendini yazar sanmıyor mu... Sadece gerektiği kadar yak. Polislerin bulabileceğinden emin ol. Her şeyi doğru yaparsam güzel ve hamile karısını öldürdüğü için dünya Nick'ten nefret edecek. Nick Dunne'in sevdiği kadını bir çöp gibi attığını öğrenecekler. Diğer itilmiş, kakılmış, istenmeyen kadınlar gibi suyun dibini boyladığımı. Sonra da Nick ölecek. Nick ve Amy yok olacak. Gerçi, hiç var olmadılar ki.**

Kesit 6 – Mükemmel Hikâye

Nick ve Margo, kömürlükte Amy'nin yıl dönümü hediyelerini bulur. Bir de not vardır. Amy, şifreli kelimelerle Nick'i hapse attıracağını ima eder. Nick ve Margo her şeyi anlamıştır, taşlar yerine oturur. Ama artık çok geçtir. Amy'nin sosyopatça planı kusursuzca işlemeye devam etmektedir. Medya kurban kılığındaki Amy'nin yanındadır ve erkek egemen şiddete atıflarda bulunarak Nick'i düşmanlaştırmaya devam eder.

Sonunda Nick, ünlü avukat Tanner Bolt'la tanışır. Nick, hikâyeyi tüm çıplaklığıyla Tanner'a anlatır. Tanner çok şaşırır ve Nick'in davasıyla ilgilenmeyi kabul eder:

Nick: *Planımız ne?*

Tanner: *Şu anda ikinizin hikâyenizden başka bir şey yok.*

Nick: *Onun hikâyesi daha güzel.*

Tanner: *Hayır Nick. Onun hikâyesi mükemmel. İhtiyaç duyacağını varsayarak hemen savunmanı hazırlamalıyız. Ve senin versiyonunu anlatacağsak...*

Nick: *Gerçeği.*

Tanner: *O zaman halkın Amy imajını yeniden şekillendirmemiz gerekecek. Onun bu dünya tatlısı imajını yıkıp, insanları nasıl ustalıklı kandırdığını göstermeliyiz. Bu bahsettiğimiz çok ciddi bir şekillendirme. Senden başkalarının da sesi lazım. Amy'nin geçmişte hayatını mahvettiği birileri daha olmalı.*

Yukarıdaki diyaloglarda da gördüğümüz üzere, yine medya kanalıyla neler yapılabileceğine tanık oluyoruz. Gerçeğin yeniden üretilmesi, algıların ve yargıların tümünden değiştirilmesi, hatta ters yüz edilmesi söz konusudur. Kimin hikâyesi daha güçlü ve inandırıcı olursa, kim kamera karşısında daha samimi pozlar verebilirse kurban o demektir. Düşman yaftası diğer tarafa geçmiştir bile.

Medya eleştirisi bu sahnelerde de şiddetli biçimde devam etmektedir. Her gün gazetelerde okuduğumuz cinayet haberleri, kayıp vakaları, gizemli çatışmalar... Sizce kim gerçeği anlatmaktadır? Kurban kimdir? Düşman kimdir? Kitle iletişim araçlarının teknolojiye paralel olarak evrimleştiği ve sosyal medyanın yükseldiği günümüz modern hayatında, enformasyon akışında kaybolmamak için alt metinleri iyi okumamız gerekmektedir. Yaratılan düşmana ne kadar ihtiyacımız var? Gerçekten düşmanımız var mı? Güvende miyiz? Korkmalı mıyız? Aslında bu sıra dışı bir kitlesel paranoyanın semptomlarını akla getirmektedir.

Kesit 7 – Şiddete Dayalı Popülizm

Filmin bu kesitinde Nick'i havaalanında görürüz. O sırada Ellen Abbott yine ekrandadır. Gündem yine Amy'nin kayboluş hikâyesidir:

Ellen: *Nick, Alzheimer'lı babasını huzurevinde tutuyor. Geçen sene onu kaç kere ziyaret etmiş? Bir. İkiz kız kardeşi Margo desen, o da ayrı bir terane. Bu ikisi bütün günlerini Amy'nin onlara aldığı barda geçiriyor.*

(Ellen o sırada stüdyodaki uzman konuşmasına döner.)

Ellen: *Ne oynuyorlar Lauren? Evcilik mi?*

Lauren: *İkizler birbirlerini ayartır. Nick'i ve kardeşini hiç muayene etmedim. Ama bence birbirlerine çok yakınlar.*

(Ellen bu defa yeniden ekrandaki seyircilere döner.)

Ellen: *Rahatsız edici bir yakınlık Lauren. Programı bir soruyla kapatıyoruz. Ne tür bir ahlak yoksunu böyle güzel, yetenekli, nazik, zeki ve sevgi dolu bir annenin kaybolmasına izin verir? Öfke dolu*

haykırışlarımız cenneti inletmeye devam edecek. Amy Elliott Dunne, seni seviyoruz ve seni unutmuyacağız. Başka neyi unutmuyacağız, biliyor musunuz? Missouri’de idam cezası var.

Yukarıda okuduğunuz diyaloglarda açıkça bir şiddetin ve nefretin körüklenmesini görmekteyiz. Henüz neticelenmemiş bir soruşturmanın sanığı olarak kabul edilen Nick, yaratılan düşmandır. Artık bu bilgi kesindir. Bu bilgi olabildiğince hızlı biçimde yayılmak zorundadır. Kana susayan bir vampir gibi davranan sunucu, suçlu için açıkça idam cezasını istemektedir. Bu sahne de tipik bir medya oyununun kurgusal yansımalarından sadece biri olarak akıllarımızda yer etmektedir.

İlerleyen dakikalarda Nick’i gece araba kullanırken görürüz. Sahibi olduğu The Bar adlı mekânın önünden geçerken gözlerine inanamaz. Haberleri izleyen halk barın önünde toplanmış ve eğlenmektedir. İzlediklerimiz, suç ve olası bir cinayet üzerinde yükselen bir orgazm sahnesinden farksızdır. İnsanlar şehrin bu yeni popüler mekânı önünde selfie çekmektedirler. Şiddetten haz alan insanlar, hayal ettikleri suç anlarını da kafalarında getirmişlerdir ve her şeyi bir oyun gibi görmekteyiz. Şiddetin popülerleştirilmesi, suçun medya eliyle özendirilmesi, mahremiyet ihlali gibi pek çok tartışmalı konuyu akla getiren bu sahne de önemli bir medya eleştirisi niteliğindedir.

Kesit 9 – Kendi Hikâyeni Yarat

Filmin bu kesitinde artık hikâye oldukça olgunlaşmış, seyircinin merakı da had safhaya ulaşmıştır. Tanner, Nick ve Margo ile kendi planlarını yaparak Amy’nin kusursuz planını yok etmek istemektedir. Bunun için Nick’in yapması gereken tek şey, milyonlarca kişi tarafından seyredilen bir ekran yüzünün programına özel röportaj vererek kendisine yeni bir imaj yaratmak ve düşmanı yeniden tesis etmeye çalışmaktır. Empati kurulabilecek, eskisinden “*daha az*” düşman olan kişi Nick olacağına göre, bu hikâyenin gerçekliği belki de bir kez daha bükülecektir:

Tanner: *Yarın St. Louis’de Sharon Schieber’e çıkacaksın. Ve Andie’den bahsedeceksin.*

Nick: *Bu çok kötü bir fikir gibi.*

Tanner: *Üç gündür ondan haber almıyorsun. Kız saatli bomba gibi. Patlamadan üzerine atlamam lazım.*

Nick: *Herkes benden nefret edecek.*

Tanner: *Sonra da affedecek. Televizyona çıkıp dev bir pisliğim dersen*

herkes seninle empati kurar.

Nick: *Yazılı bir açıklama yapsak?*

Tanner: *Seni görmeleri lazım. Sharon'ın özel programlarını 10 milyon kişi izliyor. Sharon savaşçı biri. Sana kol kanat gererse...*

Margo: *Zor sorular soracak.*

Tanner: *Sorgudaymışsın gibi sana sorular soracağım. Ne demen gerektiğini öğreteceğim.*

Margo: *Eğitilmiş bir maymun gibi mi?*

Tanner: *İdama mahkûm edilmeyen, eğitilmiş bir maymun. Nick, bu dava insanların senin hakkında ne düşündükleriyle ilgili. Seni sevmeleri lazım. Bunu yaparsan milyonlarca insana ulaşacaksın.*

Nick: *Aslında ulaşmam gereken sadece bir kişi var.*

Malum röportaj verilir. Sıra yayını izlemeye gelmiştir. Nick ve Margo röportajı izlemektedirler. Desi'nin göl evinde saklanan Amy de aynı anda ekran başındadır. Ve Nick'in yarattığı yeni imaj ve gerçeklikten o bile etkilenmiştir:

Sharon: *Bu akşam özel bir konuğum var. Bir koca sessizliğini bozacak ve sadece karısının kaybolmasını değil, itaatsizliğini ve diğer şaşırtıcı dedikoduları da etraflıca konuşacağız.*

(O sırada Amy, göl evinde Desi ile programı izlemektedir.)

Sharon: *Nick Dunne, herhalde şu anda Amerika'nın en nefret edilen erkeği sensin.*

Nick: *Galiba haklısın. Bunu hak ettim ama.*

Sharon: *Karımı öldürdün mü Nick?*

Nick: *Ben karımı öldürmedim. Ben bir katil değilim.*

Sharon: *Ama onu aldattın.*

Nick: *Aldattım, doğru. Bu yüzden büyük utanç duyuyorum.*

Sharon: *Ayrıca Amy'nin anne ve babasını, arkadaşlarını, kasabandaki herkesi çok sevdiği karısını bulmak için çaresizce çabalayan bir koca olduğuna inandırın.*

Nick: *Karımı bulmak için gerçekten çabalıyorum.*

Sharon: *Yalancı olduğun ortaya çıktığına göre, sana nasıl inanmamızı bekliyorsun?*

Nick: *Evlilik dışı ilişkiyi itiraf etmedim çünkü bunun beni suçlu göstereceğini biliyordum. Ama artık bu umurumda değil. Tek isteğim karımı bulmak.*

Sharon: *Bir şeyi açıklığa kavuşturmak istiyorum...*

Nick: *Asıl ben istiyorum. Katil değilim diye iyi biri olduğumu iddia etmiyorum. Çünkü iyi biri değilim. Muhteşem bir eşe kötü kocalık ettim. Evlilik yeminimi çiğnedim.*

Sharon: *Bunları söylemesi kolay Nick. Ama senin için ne anlam ifade ediyorlar?*

Nick: *Anlamı şu. Benim dolandırıcıdan bir farkım yok. Amy Elliott'la yedi sene önce tanıştım. Kelimenin tam anlamıyla vurulmuştum. Amy öyle bir kız işte. Vasat hedefleri olan, kasabadan şehre gelmiş sıradan bir adamdım. Beni büyüleyen bir kadınla karşılaşmıştım. Onun da beni sevmesini istedim. Bu yüzden olduğumdan daha iyi biri gibi göründüm. Evlenirken o adam olacağıma yemin ettim. Daha çok çalışacaktım. Hayata en az onun bağlandığı gibi dört elle sarılacaktım. Ama onu yarı yolda bıraktım. Doğru olanı yapmak yerine kolay yolu seçtim.*

Sharon: *Karısıyla barışabileceğine inanan bir erkek gibi konuşuyorsun. Hâlâ hayattaymış gibi konuşuyorsun.*

Nick: *Çünkü hayatta.*

Sharon: *Senden rica etsem, kameraya bakar mısın? Kameraya bakıp eşinle konuşur musun? Seni izliyorsa, ona ne söylemek isterdin Nick?*

Nick: *Amy, seni seviyorum. Hayatımda tanıdığım en mükemmel insan*

sensin. Sana kötü muamele ettiğim için kendimi odunlukta cezalandırdım. Söz veriyorum, geri dönersen kendimi affettirmek için her şeyi yapacağım. Sana vaat ettiğim erkek olacağım. Seni seviyorum. Evine dön.

(Sharon yayını kapatırken konuşur.)

Sharon: *Ne düşünürseniz düşünün. Sanırım bir konuda hemfikiriz. Nick’i yaftalamak yanlış.*

(O sırada Margo elinde dizüstü bilgisayarıyla sosyal medyadaki yorumları hayretle okuyordur.)

Nick: *Ne yazmışlar?*

Margo: *Aman Tanrım, canına okumuşsun! Senin için çıldırıyorlar!*

Nick: *Önce sevmедiler, sonra sevdiler. Derken nefret ettiler. Şimdi de bana bayılıyorlar.*

Sharon: *Samimiyeti ve dürüstlüğü övgüyü hak ediyor. Benim saygımı kazandığı kesin.*

Görüldüğü üzere medyaya yönelik eleştiri film boyunca devam etmektedir. Adım adım bir düşmanın medya tarafından nasıl yaratıldığını, servis edildiğini anlıyoruz. Hikâye ve gerçek büküldüğünde, kitlelerin dün nefret edilen ama bugün sırf popüler olduğu için herhangi bir figürün peşinden koşabileceğini görüyoruz. Hatta o figürün gerçek bir canı olabilme ihtimali söz konusu olsa bile. Yaratılan düşman kendi hikâyesini yaratıyor, daha samimi poz veriyor ve empati kazanıyor. Tüm bunlar çalışmanın teorik kısmında yer alan düşman yaratma anlayışlarıyla örtüşüyor.

Kesit 10 – Medya İçin Poz Vermek

Hikâyenin sona doğru evrilmesiyle gerçekler tamamen ters yüz edilmiştir. Seyirci için Amy’nin sosyopat kişiliği ve kurduğu inanılmaz plan iyice gün yüzüne çıkar. Nick ve Margo üzerinde baskı yoğunlaşmış ve tutuklanmışlardır. Fakat Avukat Tunner onları çok geçmeden nezarethaneden çıkarır. Çıktıklarında onlar eskisinden daha da hırçınlaşmış bir basın ordusu kovalar.

Devam eden dakikalarda Amy’yi görürüz. Nick’in son röportajında yarattığı imajdan etkilenen Amy, olayların gidişatını tersine çevirecek yeni bir plan kurgular. Bu plan daha da acımasızdır. Göl evinin güvenlik kameralarına sahte

görüntüler verir. Kameralara bakarak canı yanıyormuş ve alıkonulmuş gibi yardım ister. Sabahlığının ön kısmına döktüğü kırmızı şarapla kendisine zarar verildiği izlenimi verir. Hatta bileklerini iple bağlayıp sıkarak izler bırakır. Amy daha da ileri gider ve bu defa şarap şişesini kullanarak cinsel organını tahrip etmeye başlar.

Böylece hem Nick'i idamdan kurtaracaktır hem de mağdur rolünü sürdürüp Nick'i bir evlilik kuklasına dönüştürecektir. Bu patetik sevginin şiddetin uç boyutlarına varan sahneleri seyirciyi dehşete düşürecektir. Amy yatakta Desi'yle sevişmektedir. Ve bir maket bıçağıyla boğazını keserek Desi'yi öldürür. Tüm kıyafetleri kana bulanmıştır. Bunun için özel bir çaba harcar ve Desi ölmek üzereyken yatakta onunla bilerek boğuşur.

İlerleyen sekanslarda Nick'i görürüz. Bir arabanın fren sesiyle uyanır ve kapıya çıkar. Evin önünde bekleyen basın ordusunun şaşkın bakışları arasında Desi'nin aracından kanlar içinde inen kişi Amy'dir. Medya bu anları görüntülerken Amy, Nick'e sarılır ve kucağındaiken bayılma numarası yapar. Bu kare basın için muhteşem bir manşet fotoğrafından başka bir şey değildir.

Daha sonra Amy polis sorgusunda Desi tarafından kaçırıldığını ve tecavüze uğradığını söyler. Nick'i idamdan kurtarır. Nick basın ordusunu yararak tekerlekli sandalyede oturan Amy'i hastaneden çıkarır. Eve dönerler. Hâlâ fotoğrafları çekiliyordur. Alkış ve çılgınlıklar eşliğinde eve girmeden önce kameralara selam vermeyi unutmazlar. Ve seyirci yeni diyaloglarla şoke olmaya devam eder:

Nick: *Artık numara yapmayı kesebilirsin.*

Amy: *Numara yapmıyorum. Mükemmeldin, benim âşık olduğum Nick, o gün televizyonda gördüğüm Nick'ti.*

Nick: *Sadece duymak istediklerini söyledim. Farkındasın değil mi?*

Amy: *Beni bu kadar iyi tanıyorsun işte. Avucunun içi gibi biliyorsun.*

Nick: *Pekâlâ. Tam olarak neler olduğunu anlatmalısın.*

Amy: *Soyun. Üzerinde mikrofon olmadığından emin olmalıyım.*

(Amy duşa girer. Vücudunda kuruyan Desi'nin kanı akar gider. Nick de ona eşlik eder.)

Nick: *Birini öldürdün Amy. Sen bir katilsin.*

Amy: *Ben bir savaşıyım. Sana dönebilmek için önüme çıkanlarla savaştım.*

Nick: *Bir adam öldürdün. Maket bıçağıyla boğazını kestin.*

Amy: *Ulusal kanala çıkıp hayatını kurtarmam için bana yalvardın. Ben de dileğini gerçekleştirdim. Ama o Nick’i istiyorum.*

Nick: *Seni terk ediyorum.*

Amy: *Sence bu akıllıca bir hareket mi? Yaralı, tecavüze uğramış eş canını dişine takarak kocasına döner. O da karısını terk eder. Seni yok ederler. Komşuların sana sırt çevirir. Bana çektirdiğin acıları kimsenin unutmaması için elimden geleni yaparım.*

Nick: *Dışarıdaki hayranlarıyla bir alakam olsun istemiyorum. Onlar gittiğinde ben de gidiyorum.*

Amy: *Bu akşam bunu bir düşün.*

Kesit 11 – Her Şey Reyting İçin

Ellen yine yayındadır. Bu defa yeni düşman olan Desi’yi aşağılamaktadır:

Ellen: *Bu şımarık zengin züppe, Amy’yi kendine âşık edemeyince ona zorla sahip oldu.*

(Amy de bu sırada bir basın buluşmasında hayranlarına imza dağıtıyordu.)

Muhabir: *Nick, sizin için sırada ne var?*

Amy: *Şu anda tek düşündüğümüz şey evliliğimiz. İki insan birbirlerini sevdiği hâlde ilişkilerini yürütemiyorsa, işte asıl trajedi budur.*

Amy, Nick’e “*Yanağımdanöp*” diye fısıldar. Nick de kameraların kaydedemeyeceği bir açıdan onu öpmüş gibi yapar. Taraf değiştiren medya, düşman tesis etmeye devam eder. Her şey reyting içindir. Her şeyin en muğlak olduğu dönemde bile gerçeği yeniden üretmeye çalışan medya, yine en iyi bildiği şeyi yapmaktadır. Ellen yeni bir özel röportajla, izlenme oranlarını katlamak ister. Daha düne kadar düşman ilan ettiği Nick’e bu defa ilgi ve güler yüzle yaklaşmaktadır:

Ellen: *Bize vakit ayırdığın için çok sağ ol Nick.*

Nick: *Ulusal televizyona çıkıp karımı öldürdüğümü söyledin.*

Ellen: *İnsanlar sansasyonu seviyor.*

Nick: *Kız kardeşimle cinsel ilişkiye girdiğimi ima ettin.*

Ellen: *E ile başlayan kelimeyi kullanmadım. Sadece çok yakın olduğunuzu söyledim.*

Nick: *Bana sosyopat yaftası yapıştırdınız.*

Ellen: *Buzları eritelim.*

Amy o sırada üst katta röportaj için kıyafet seçmektedir. Nick'i de kurgusal cevaplar konusunda hazırlar. Amy bir hediye kutusu verir Nick'e. Nick kutuyu açar ve içinden bir hamilelik testi çıkar. Nick buna karşı çıkar. Fakat Amy, Nick'in sperm bankasında saklanan spermleriyle ondan hamile kalmıştır. Nick kendini kaybederek Amy'yi duvara çarpar:

Amy: *Senin için adam öldürdüm. Kim senin için böyle bir şey yapar? Köylü bir kızla mutlu olabileceğini mi sanıyorsun? Hayır bebeğim. Seni ancak ben paklarım.*

Nick: *Hayal aleminde yaşıyorsun. Kafayı yemişsin. Neden böyle bir şey istiyorsun? Evet, seni sevmiştim. Ama sonra birbirimizi değiştirmeye çalıştık. Birbirimize acı çektirdik.*

Amy: *Evlilik bu işte. Şimdi ben röportaja hazırlanıyorum.*

Alt kata indiklerinde evin dolup taşığını görürler. Amy merdivenin başında Nick'in elini tutar ve basamaklardan birlikte inerler ve film, aşağıdaki röportaj sahnesiyle sona erer:

Nick: *Çok karanlık günler geçirdik. Ama birlik olduk ve aydınlığa çıktık. İletişim kuruyoruz. Birbirimize karşı dürüstüz, değil mi? Suç ortağıyız.*

Amy: *Ve?*

Nick: *Ve?*

Amy: *Anne baba olacağız.*

Ellen: *Aman Allah'ım!*

(Ellen yerinden kalkar, kadraja girer ve Amy'yi kucaklar.)

Ellen: Çok heyecan verici!

Amy: *Teşekkürler.*

Yönetmen David Fincher, filmin kapanışında son bir zaman kayması sürprizi yapmıştır. Henüz en başta gördüğümüz sahne ve diyalogların devamını görürüz. Nick'in elleri, Amy'nin saçlarında gezinmektedir. Nick'in iç sesini dinlerken Amy kafasını kaldırır ve donuk bakışlarla Nick'e bakar:

Nick: *“Ne düşünüyorsun?”, “Nasıl hissediyorsun?”, “Birbirimize ne yaptık?”, “Ne yapacağız?”*

(Film sona erer.)

Dizisel Çözümleme ve Karşıtlıklar

Anlatı örgüsü içerisinde anlam üretimi, geliştirilen karşıtlıklar üzerine temellendirilir. “*Gone Girl*” (*Kayıp Kız*) filminde anlam üretiminin temel çıkış noktası, medya eliyle düşman figürlerin nasıl yaratıldığı üzerinden sağlanmıştır. Medyanın suç ve şiddeti özendirmesine dair oldukça çarpıcı çıkarımlar yapmak da mümkündür. Bunun için filmde çeşitli karşıtlıklar bir arada sunulur, izleyende biz ve öteki zıtlığının sağlanmasına çalışılmıştır.

Filmde karşımıza çıkan ilk zıtlık, toplumsal ahlak değerleri üzerinden karşılanır. İyi ve kötünün ne olduğunu çözmeye çalışırken, medyanın pompaladığı “gerçekler” zihinleri yönlendirmekte ve algıları değiştirmektedir. Başta haklı ve iyi olarak tanıdığımız Amy, hikâye ilerledikçe cani yönünü keşfetmemizi ister. Sırf zengin, güzel ve kültürlü olduğu için Amy'yi haklı ve iyi olan karakter olarak benimse yolunu seçeriz. Medya da bu hikâyeden doğan ağır dramı ve trajediyi satmak için elinden geleni yapar.

Filmde karşımıza çıkan bir diğer karşıtlık, sevgi-nefret arasındaki ilişkidir. Film boyunca Amy'nin intikam duygusuyla hareket ederiz. Karaktere hak veririz. Fakat Amy bile sevgi ve nefretin ne olduğundan habersizdir. Yaptığı seçimler de bunun işaretidir. Zaman zaman Nick'in de fikirlerinde bazı dalgalanmalar oluştuğunu hissederiz. Amy'nin cani planları arasında sevgiye dair en ufak bir

emare göremezken, hikâye her şeyi alaşağı eder ve seyirciyi koltuğunda soluksuz bırakmayı başarır. Çünkü bir cinayeti bile göze alabilen bu şehirli kadın, onca psikopatça tavrıdan sonra bile yeniden hastalıklı bir aşkı yıkık dökük de olsa inşa etmeye çalışır. Tabii bunu en iyi bildiği şekilde, sosyopatça ve şantaj yoluyla yapar ve elde eder. Olası bir cinayetten beslenen medya, filmin finalinde bu karmaşık ikilinin arasındaki muğlak aşkı satmaya ve paraya çevirmeye çalışır.

Geçmiş ve gelecek arasındaki hesaplaşma, hikâyenin neredeyse var oluş sebebidir. Amy, acı bir deneyim olarak andığı geçmişine inatla bir plan yapmıştır ve sonuca ulaşmıştır. Nick'ten intikam almak isteyen Amy, aslında geçmişinden ve yaptığı seçimlerden intikam almak istemektedir. Filmdeki son karşıtlık ise ünlü olan ve ünlü olmayan arasında temsil edilir. Medyanın herkesi 15 dakikalığına ünlü yaptığı Instagram çağında, insanlar için ne kadar iyi olduğunuzun bir önemi yoktur. Artık geçer akçe, ne kadar ünlü olduğunuz ve kaç takipçiniz olduğudur. Nick, medya tarafından karısının katili olarak yaftalanırken dahi pek çok kadının gözünde bir seks ikonu gibidir. Bu durum, eleştirel bir yaklaşım anlamında günümüze dair çok kıymetli bir çıkarımdır. Muhtemel bir cinayet vakasının bile magazinleştirilmesi, medyanın gerçeği yeniden üretmesi ve düşman yaratması anlık durumlardır. Medyanın gözleri her an yeni bir av beklemektedir ve hangi tarafı seçeceğini asla tahmin edemeyiz. Bugünün kurbanı, yarının düşmanı olarak servis edilebilir.

SONUÇ

Bu çalışmanın ilk bölümünde düşman kavramı etraflıca ele alınmıştır. Düşman yaratmanın ilk koşullarından biri olan öz'ü fark etmek, diğerini ötekileştirmek suretiyle karşı tarafı düşman ilan etmek aslında tüm yıkım sürecinin başlangıcı anlamına gelmektedir. Tam da bu nedenle, konuyu tüm yönleriyle anlamlandırmak için kavramsal arka plan boyutu olabildiğince geniş ama bir o kadar da yalın tutulmaya çalışılmıştır. Düşman, öz, öteki gibi kavramlar dillendirildikten sonra düşman yaratma anlayışlarına dair çeşitli görüşler irdelenmiştir.

İkinci kısımda medyada düşmanın tasviri ve temsili, tüm yönleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bunu hedeflerken, Keen (1986) tarafından yapılan zengin sınıflandırma temel alınmış ve ortaya attığı on üç farklı düşman gösterim biçimi sırayla anlatılmıştır.

Çalışmayı daha da somutlaştırma ve teorik kısmı destekleme adına Hollywood sinemasından bir örnek olan, içinde derin medya eleştirileri ve düşman tasviri barındıran "*Gone Girl*" (*Kayıp Kız*) filmi göstergebilimsel açıdan çözümlenmiştir. Diyaloglarla zenginleştirilen bu çalışmada, dizisel çözümleme benimsenmiş ve film yapısı gereği kesitlere ayrılarak incelenmiştir.

Medyanın birey ve toplum üzerinde yaratabileceği baskı ve algı yönetiminin en kıvrak örneklerinden biri olan film, bizi günümüz dünyasının sorunsallarından birçoğuyla yüzleştirmektedir. Bu bağlamda, düşman yaratma eğiliminde olan medyanın sürekli olarak yeni bir cadı avına çıktığını söylemek çok da yanlış sayılmaz. Ana akım medyanın ele aldığı pek çok haber figürü çeşitli yollarla ve seviyelerde zorbalıklara maruz kalmaktadır; bazı durumlarda ise bir adım öteye geçildiğini ve masum olanın kurban edildiği talihsiz süreçleri yakından deneyimlemekteyiz.

Günümüz medyasının teyit edilmemiş haberler dünyasında da modern problemler arasında yer alan düşmanlaştırma eylemi, sosyal medyanın da gücüyle etki alanını genişletmekte, bireylerin ve kurumların itibarlarını zedeleyebilmektedir. Yeni akım sosyal medya ağlarının ve dijital haberciliğin büyük bir güç haline geldiği sınırları muğlak ekosistemde kamuoyu, kitle tutumları, toplumun psikolojik bariyerleri ve yaftalama gibi konularda hayata geçirilmiş pek çok araştırma bulunmasına karşın düşman yaratma eyleminin ardında yatan mekanizmaların tartışmaya açıldığını pek söyleyemeyiz.

Bir durumun, olayın, olgunun, kişinin ya da grubun toplumsal genel kabullere ve değerlere karşı bir tehdit olarak algılandığında ortaya çıkan düşman yaratma eyleminde öznenin doğası medya tarafından stereotipleştirilmektedir ve başka bir formda sunulmaktadır. Bu aynı zamanda öteki ilan edilen birey ve grupların yabancı veyahut düşman olarak ilan edilmesi ve birer korku ikonu haline dönüştürülmeleri sürecinin de yansıması olarak karşımızda durmaktadır.

Düşman yaratma eyleminin özünde yatan ötekileştirme kavramı dilde başlamakta, medyanın malzemesi olan içerik dili ile hedef gösterilmektedir. Toplumdaki egemen olan ideolojik görüşün geleneksel medya aracılığıyla yeniden üretilmesi ve bu görüşün yaygınlaştırılması yeni medya teknolojileriyle daha da geniş bir kesime ulaşmaktadır. Bu çalışmada analize tabi tutulan söz konusu filmde de bunun etkilerini adım adım görmekteyiz. Görece demokratik bir duruş sergilediği düşünülen kullanıcılar da üretilen bu tehlikeli söylemin meşrulaştırılmasında ve kullanıcılar arasında kanıksanmasında aktif bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda, yeni medya araçlarının toplumun bu kusurlu bakış açısını yaygınlaştıran bir yapısı olduğunu ifade edebiliriz.

Medya ve iktidar odakları tarafından genellikle dolaylama yoluyla ortaya konulan nefret söyleminin gözlemlenen bir diğer fonksiyonu ise hedef saptırmadır. Buna göre halkın günlük hayat pratiğinde ve toplumsal hayatta baş etmekte zorlandığı sorunların faili olarak ötekileştirilmekte ve hedef haline getirilmektedir. Bu düzlemde bazen iktidarı elinde tutan tabaka bazen ise medya organları doğrudan

ya da dolaylı olarak hedef saptırma yoluna giderek suni gündemler yaratmaktadır ve ötekileştirilmiş yeni azınlık grupları oluşturmaktadır. Ana haber bültenlerindeki içeriklerden ve köşe yazarlarının zaman zaman hedef gösteren yaklaşımları sonrası sosyal medya akışlarında başlatılan etiketler üzerinden örgütlenen kamuoyu da bu düşman yaratma eyleminin parçası haline gelebilmektedir.

“*Gone Girl*” (*Kayıp Kız*) filminde karşımıza çıkan figürler de yukarıda sözü edilen durumların sinema perdesine başarılı bir yansımasıdır. Bireyler olarak toplumsal genel kabullerin ötesinde, olaylara, olgulara ve haber kaynaklarına iç muhasebemizi yaparak yaklaşmak gerekliliğinin farkında olmamız gerekmektedir.

Henüz sonuca ulaşılmamış davalarda, yargı sürecinin devam ettiği birtakım toplumsal olaylarda günümüz insanın sıkça düştüğü hatalardan biri olan nefret suçları ve düşman yaratma eylemi, çağımızın en büyük sosyo-kültürel hastalıklarından biridir. Bu hastalıklı yaklaşımdan korunabilmemiz ve izole olabilmemiz, bunun yanı sıra ayrımcılığın, ayrıştırmacılığın, ötekileştirmenin ve düşmanlaştırmanın son bulması da ancak sağlıklı devlet politikalarından başlayarak, tabanda yer alan toplumu oluşturan bireyler olarak birlik ve beraberlik duygusu içerisinde ortak bir fikir birliği ile hareket etmemize bağlıdır.

Medyanın doğru haber verme, halkları gerçeklerden haberdar etme fonksiyonunun hızlı haber geçme refleksi ile gölgede bırakılması, bu disipline ait günümüzün en büyük saha tartışmalarından biridir. Gündelik yaşamda karşımıza çıkan olay ve durumların arka planında yatan gerçeklerin gün ışığına çıkmasını beklemektense; toplumun atomik unsurları olan biz, bireyler, farklı bakış açılarını ve yorum farklarını gözetmek zorundayız. Kirletilmiş bilgilerle, aşındırılmış gerçeklerle ve manipüle edilmiş haber formatlarıyla kontrolsüz bilgi akışı sorununu daha da derinleştiren geleneksel ve yeni medya araçlarının karşısında tek gücümüz bireysel empati yeteneğimizdir.

KAYNAKÇA

Akerson, F. (1987). *Göstergebilime Giriş*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Ataman, V. (2006). *Şiddetin Mitolojisi*. İstanbul: Donkişot Yayınları.

Barthes, R. (2009). *Göstergebilimsel Serüven*, (Rıfat, M. & Rıfat, S. Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Corcoran, F. (1983). The Bear in The Backyard: Myth, Ideology, And Victimage Ritual in Soviet Funerals. *Communication Monographs*. 50 (4): 305-320.

- Creppell, I. (2005). *The Idea of the Enemy*. George Washington University.
- Eco, U. (2014). *Düşman Yaratmak ve Rastgele Yazılar*. (Basmacı, L. T. Çev.). İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (İrvan. S. Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat.
- Guiraud, P. (1990). *Göstergebilim*. (Yalçın, M. Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Güz, N. (1998). *İletişim Süreci ve Temel Öğeler*. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. 7 (125).
- Harle, V. (2000). *The Enemy With A Thousand Faces: The Tradition of The Other in Western Political Thought and History*. Praeger: Westport, CT.
- Keen, S. (1986). *Faces of The Enemy: Reflections on the Hostile Imagination*. New York: Harper Collins.
- Rieber, R. W. and R. J. Kelly. (1991). Substance and Shadow: Images of the Enemy. R. W. Rieber (Ed.), *Psychology of War and Peace*. (ss. 3-40). New York: Plenum Press.
- Rıfat, M. (2007). *Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Rıfat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Saussure, Ferdinand de. (2001). *Genel Dilbilim Dersleri*. (Vardar, B. Çev.). İstanbul: Multilingual Yayınları.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1 http://www.imdb.com/title/tt2267998/?ref_=nv_sr_1 (Erişim Tarihi: 10.02.2020)

URL-2 [https://en.wikipedia.org/wiki/Gone_Girl_\(film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Gone_Girl_(film))(Erişim Tarihi: 10.02.2020)

URL-3 <http://www.beyazperde.com/filmler/film-217882/> (Erişim Tarihi: 10.02.2020).